

УДК: 336.226.322: 336.227

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Безкровний О.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту Полтавської державної аграрної академії

Суржина Н.І., магістрант спеціальності «Фінанси» Полтавської державної аграрної академії

Анотація. Розглядаються основні проблеми функціонування механізму відшкодування ПДВ. Вивчається досвід країн, що розвиваються, у розв'язанні проблеми бюджетного відшкодування. Пропонуються шляхи покращання діючого в Україні механізму бюджетного відшкодування ПДВ.

Annotation. The basic problems of functioning of mechanism of compensation of VAT are examined. Experience of countries which develop is studied, in the decision of problem of budgetary compensation. The ways of improvement of operating in Ukraine mechanism of budgetary compensation of VAT are offered.

Ключові слова. Податок на додану вартість, бюджетне відшкодування, експортні операції, податкове регулювання.

Keywords. There is a tax value-added, budgetary compensation, export operations, tax adjusting.

Актуальність проблеми. ПДВ є одним з найбільш проблемних непрямих податків сучасної податкової системи України, що значно впливає на зовнішньоекономічну діяльність експортерів. Виходячи із принципу призначення, який застосовується в багатьох країнах, експортери зустрічаються з проблемою відшкодування вхідного ПДВ від держави, сплаченого ними при виробництві експортної продукції. Проте механізм відшкодування ПДВ у світі на сьогодні не є досконалим, що дозволяє здійснювати тіньові операції і завдає

великих труднощів для законослухняних платників податків. Зрештою, держава не схильна і часто не в змозі відшкодувати ПДВ у відповідний термін і, таким чином, безперервно кредитується за рахунок експортерів. Оскільки ця ситуація цілком вигідна для держави, вона створює платникам податку численні перешкоди для відшкодування ПДВ.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню особливостей механізму стягнення, адміністрування і відшкодування ПДВ присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів і практиків. Серед них виділяються праці А.М. Чередниченка, І.М. Крайнікова, .М. Сердинова, І.М. Данко, П.В. Круша, Т.І. Єфименко, І.О. Луїної, А.М. Соколовської, В.В. Безкоровайної та інших. В їхніх працях основна увага зосереджується: на напрямках реформування чи заміни ПДВ іншим податком; дослідженні впливу ПДВ на світогосподарські зв'язки і зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, чи на податковій ефективності ПДВ у світі та Україні, тоді як, практично поза увагою, залишаються діяльність підприємств-експортерів, які повністю і своєчасно сплачують податки, при цьому очікуючи від держави своєчасного відшкодування ПДВ.

Мета роботи. Зважаючи на теоретичні напрацювання та практичний досвід продовжити наукові дослідження для вирішення проблеми пошуку напрямів підвищення ефективності механізму відшкодування ПДВ експортерам та обґрунтування доцільності дії різноманітних інструментів адміністрування ПДВ.

Викладення основного матеріалу дослідження. Впровадження податку на додану вартість у податковій системі розвинутих країн світу розпочалося із другої половини минулого сторіччя. Застосування такого показника як додана вартість в якості об'єкта оподатковування в європейських країнах було зумовлено створенням спільного ринку.

На-сьогодні ПДВ притаманні три базових характеристики:

- по-перше, в оподатковуваний оборот не включаються суми раніше внесеного платником податку;

- по-друге, оподатковуваний оборот і податок враховуються і вказуються в рахунках організацій окремо в складі ціни товару.

- по-третє, обкладанню підлягає весь обіг, але сплачується в бюджет тільки частина податку, яка відповідає вартості, що додана до ціни закупівель платником.

Отже, ПДВ є багатоступінчастим податком на споживання, а це означає оподаткування товарів при кожному переході права власності на товар [4]. Широке розповсюдження ПДВ спричинене такими позитивними рисами: широкою базою оподаткування, нейтральністю щодо платників та об'єктів оподаткування, надійністю та стабільністю надходжень тощо. Проте податок має і багато вад. Зокрема, якщо сума податкового кредиту перевищує суму податкових зобов'язань, то сума такого перевищення підлягає відшкодуванню з Державного Бюджету. Вирішення проблеми відшкодування ПДВ є запорукою успішного функціонування податку на додану вартість.

Існуючий порядок та процедура відшкодування з Державного бюджету заявлених сум податку на додану вартість, регламентовані Законом «Про податок на додану вартість», відповідно до якого сума податку на додану вартість, що підлягає бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного податкового періоду та сумою податкового кредиту такого звітного податкового періоду. Тобто, сума податку, що підлягає відшкодуванню з бюджету, не може перевищувати різниці значень податкового кредиту і податкових зобов'язань кожного окремого звітного періоду [8].

Незважаючи на успішне застосування податку в світовій практиці, зарубіжний досвід використання ПДВ має ряд невирішених питань, пов'язаних із негативними особливостями широкого використання ПДВ. Тому сліпе копіювання положень зарубіжного законодавства про ПДВ у теорію і практику будь якої країни є небажаним. В Україні в цьому переконалися всі – економісти, політики і самі платники податку, для яких відшкодування ПДВ стало гострою та постійною проблемою.

Ця проблема викликана, перш за все, масштабними зловживаннями в цій галузі. Для країн Європейського Союзу вона набула загрозливого характеру. За підрахунками Європейської Комісії, обсяги незаконного відшкодування ПДВ досягають 60-100 млрд. євро. В Україні стали поширеними фіктивні зовнішньоекономічні операції, які супроводжуються фальсифікацією документів, використанням неіснуючих іноземних партнерів і, як наслідок, незаконним отриманням ПДВ з бюджету. Зрозуміло, що це викликає все більше нарікань на адресу податкових органів через велику заборгованість перед справжніми експортерами [2].

Через неурегульованість проблеми фінансова віддача від внутрішнього ПДВ стійко знижується. Якщо 2007 року позитивне сальдо між надходженням і відшкодуванням податку складало 2,4% ВВП, то 2009 року - лише 1,2% ВВП. Якщо врахувати заборгованість, яку необхідно погасити експортерам, то доходи від цього податку усередині країни 2009 року є негативними.

Зниження фінансової ефективності ПДВ призвело до нарощування заборгованості держави з його відшкодування перед корпоративним сектором. Якщо у 2004-2005 роках борг складав тільки третину від суми відшкодованого ПДВ, то 2009 року цей показник погіршав удвічі. У держави все менше

ресурсів для погашення боргу (рис. 1) [5].

Рис. 1. Динаміка зростання обсягів відшкодованого та невідшкодованого ПДВ [5]

Вимивання обігових коштів змушує підприємства підвищувати ціни і брати кредити. У компаніях розуміють, що держава зтягує відшкодування через брак коштів у бюджеті, тому пропонують реструктуризувати борг з відшкодування ПДВ облігаціями.

Одним із факторів різкого зростання заборгованості держави перед підприємствами з ПДВ є політика субсидування урядом промисловості [5].

Узагальнюючи нинішню ситуацію слід відмітити в якості головних причин зростання заборгованості з відшкодування ПДВ наступні: недостатність бюджетного ресурсу, необхідного для відшкодування дебетового сальдо; наявність значної кількості заявок на незаконне відшкодування; тривалі терміни перевірок схем по ланцюгу постачання товарів аж до товаровиробників; скасування податкових векселів [7].

Загалом, ситуація, що склалася з відшкодуванням ПДВ в Україні, на наш погляд, лише погіршуватиметься, оскільки держава не має дієвого механізму попередження незаконного повернення цього податку [5].

На практиці жодна країна, яка компенсує ПДВ, не в змозі проконтролювати сплату податку всіма фірмами в ланцюжку «постачальник – виробник – експортер». У результаті все більше підприємств вирішують проблему відшкодування ПДВ через суд. У зв'язку з цим підприємствам вдається отримати в середньому до 65% належного відшкодування ПДВ, навіть якщо підприємства виграють справи в судах або звертаються до посередників [3].

Єдиного універсального шляху покращивши механізм відшкодування податку на додану вартість не існує. Кожна держава, виходячи із своїх реалій (політичної та економічної ситуації, податкової культури, рівня інфляції та розвитку ринкових структур), намагається запровадити таку систему відшкодування ПДВ, яка б заохочувала експортерів і не надавала б можливостей для шахрайств.

Одним із шляхів такого вдосконалення, на думку Н. Луцької є групування

платників податку (експортерів). Факторами групування в цьому випадку є: ділова репутація підприємства, розмір сплачених податків, взаємовідносини з державними органами тощо. Як захід боротьби з фіктивним експортом, таке групування було проведене в Таїланді [4].

Іншою альтернативою вдосконалення механізму відшкодування ПДВ, за словами О. Молдован є схема із застосуванням банківського сектора, за якою платник, який бажає отримати відшкодування, кладе на спеціальний строковий банківський рахунок грошовий внесок (у розмірі суми відшкодування або її частини), на який протягом визначеного терміну нараховуватимуть відсотки і який слугуватиме забезпеченням повернення суми відшкодування у випадку, якщо експортер не має право на таке відшкодування [5].

Ще однією альтернативою вдосконалення процедури відшкодування ПДВ і в цьому ми погоджуємось із Л. Остапенко є перевірка обґрунтованості заявлених до відшкодування сум незалежним аудитором, які повинні мати ліцензію на свою діяльність [7].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1) досвід країн, що розвиваються, свідчить про значну кількість розроблених, впроваджених і перевірених практикою важелів та інструментів, що використовуються задля вирішення проблеми відшкодування ПДВ, деякі з таких важелів та інструментів можуть бути використані і в Україні;

2) ПДВ з початку створення відіграв корисну роль у створенні додаткових стимулів для міжнародної торгівлі. Ідея запровадження ПДВ та угод про його уникнення у випадку експорту товарів у країни, з якими укладено відповідні угоди, була особливо привабливою для ЄС і СОТ. Окрім того, для усунення подвійного оподаткування Україною було укладено 56 угод з торговельними партнерами.

3) за умови реалізації запропонованих схем удосконалення механізму відшкодування ПДВ можна буде досягти наступних позитивних моментів , а саме: податкові органи отримають 12 місяців на проведення перевірки

обґрунтованості заявлених до відшкодування сум; експортери, завдячуючи фінансовим установам, зможуть отримати кошти на поповнення оборотних фондів; фінансові установи, в свою чергу, матимуть можливість збільшити свої доходи, отримати більше інформації та можливостей для більш тісного співробітництва зі своїми клієнтами.

Список використаних джерел:

1. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.97 №168/97-ВР // <http://www.rada.gov.ua>.
2. Відшкодування експортного ПДВ: Історична ретроспектива та сьогодення / Правдолюбова К. // Юр.Газета. – 2008. - №16 (151).
3. Звіт Міжнародної фінансово корпорації // Проект “Дослідження підприємницької діяльності в Україні” (за сприянням Міністерства закордонних справ Королівства Норвегії). – Грудень. – 2004.
4. Основні проблеми відшкодування податку на додану вартість / Н.І.Луцька // Фондовий ринок. – 2007. - №45. – С. 42-44.
5. ПДВ - податок для обраних? / О. Молдован // <http://www.epravda.com.ua/>.
6. Проблема відшкодування ПДВ експортерам і напрямки її розв'язання / І.М. Крайніков // <http://www.lib.academy.sumy.ua/>.
7. Про стан відшкодування податку на додану вартість та дії ФПУ / Остапенко Л.В., Назімова Н.К. // <http://www.fpsu.org.ua/>.
8. Що таке відшкодування ПДВ? // <http://www.prokorosten.net/>.
9. Glenn P. Jenkins, Chun-Yan Kuo. Promoting Export-Oriented Foreign Direct Investment in Developing Countries: Tax and Customs./Consulting Assistance on Economic Reform II. Discussion Paper. 2000. – № 65. – May.
10. Value-added tax Act: Notes for guidance (Republic of Ireland). Revenue, 1999.